

DR. HERMAN SÁNDOR

A Budapest Fővárosi Statisztikai Hivatal megalapítója

Megtisztelő számomra, hogy vidéki létemre beszélhetek Kőrösy Józsefnek a Fővárosi Statisztikai Hivatal igazgatójaként és vezetőjeként betöltött szerepéről. Megkönnyíti helyzetemet, hogy az előttem szólók sok fontos dolgot elmondtak. Kiemelem az előzmények közül az 1867-es kiegyezést, mely után olyan gyors, Nyugat-Európával összehasonlítva is robbanásszerű fejlődés indult el Magyarországon, hogy joggal feltételezzük: előtte rendkívüli energiák voltak lefajtvá.

Kőrösy József 1870-ben 10 napos tanulmányútra Bécsbe ment, ismerkedni az ottani fővárosi statisztikai hivatallal, annak szervezetével, eltanulni szakmai fogásokat. Nem egészen 3 évvel később már Bécsből jöttek tanulni Budapestre. Ide küldtek egy tanácsost, mivel az itteni jó példa arra, hogyan kell egy fővárosi statisztikai hivatalt megszervezni és kialakítani.

A Fővárosi Statisztikai Hivatal létrejöttének közvetlen előzménye volt az 1869-es törvény a magyarországi általános népszámlálásról. Kőrösy József, miután 1870-ben megszervezte a népszámlálást, nagyon hatékonyan, nagyon gyorsan, intenzív munkával produkált eredményeket. Még az 1857-es osztrák népszámlálási eredményeket is feldolgozta, tehát a múltba visszanyúlva összehasonlító elemzést tudott végezni, amikor szervezeten, intézményi keretek között statisztikai adatszolgáltatás még nem létezett.

A hivatal úgy jött létre, hogy pályázatot írtak ki az igazgatói állásra, melyre hárman jelentkeztek. Fényes Elek idős kora miatt nem kapta meg a megbízást, de abszolút lojális volt a létrejött hivatalhoz, és a későbbiek során segítette is a munkát, magában a népszámlálásban is tevékenyen részt vett. A másik két pályázó nem állt annyira közel a statisztikához, ezért a döntéshozók Kőrösy Józsefet választották, aki annak ellenére, hogy még csak 25 éves volt, már jó nevet szerzett magának azzal, hogy a Pesti Napló közgazdasági szerkesztőségében statisztikus jellegű munkásságot is végzett. Itt szeretném megemlíteni, hogy bár az előttem szóló előadók elismerő szavakkal illették Kőrösy Józsefet, talán a legnagyobb dicséret még nem hangzott el. Kőrösy József egy olyan embertől kapott elismerést, aki a világtörténelem 20 legismertebb, leghíresebb, leghírhedtebb embere között van. Ez az egyik körülmény, ami emeli a dicséret értékét, a másik pedig az, hogy az illető kifejezetten nem szerette a statisztikusokat, nem szerette a statisztikát. Ezt az embert úgy hívták, hogy Vlagyimir Iljics Uljanov. A fiatalok kedvéért elmondom az ismertebb nevet: Vlagyimir Iljics Lenin, aki „A kapitalizmus története Oroszországban” című munkájában – Hetényi professzor kutatásaiból tudom – nagyon elismerően nyilatkozott, megemlítve, hogy bár a statisztika (vagyis a burzsoázis statisztika) nagyon sok dolgot elferdít, de lehet ezt jól is csinálni, és név szerint említette meg ebben a munkában Kőrösy Józsefet, az általa vezetett hivatalt. Az erre vonatkozó idézet az 1950-es években a Mezőgazdasági Minisztériumban egy falon szerepelt, mert akkor nem

állt túl jól a szénája a statisztikai munkásságnak, statisztikai hivatalnak, és ezzel az idézettel politikailag egy kis támogatást próbált szerezni a minisztérium. Tehát azért nagy elismerés ez, mert Lenin kifejezetten nem szerette a statisztikusokat. A 1970-es, 1980-as években még meg-megjelentek Lenintől származó idézetek a statisztikával kapcsolatosan, akinek a legnagyobb problémája az volt, hogy az átlagszámítással a burzsoá statisztika elferdíti a valóságot, a jelenségeket. Persze, ha Lenin az általános statisztika következő fejezetére lapozott volna, talán enyhült volna a szigora, mert a szóródásszámítás ezt a problémát feloldja.

Körösy Józsefnek számos nyelven jelentek meg publikációi és adatközlései. 1869. december 2-án választották meg egyhangúlag igazgatónak. A KSH megalakulásának éve azért 1871, mert korábban a Mezőgazdasági Minisztérium alosztályaként működött. Az új vezető sok segítséget nem kaphatott, gyakorlatilag úttörő munkát végezve kellett megszerveznie a hivatalt, kialakítania annak feladatkörét és munkáját. A Hivatal először 1-2 szobából indult. Ahogy a kezdeti 3 fős létszám később 5-re, majd 8-ra emelkedett (illetve 11 státus volt, de hármat sokáig nem tudtak betölteni), hosszú küzdelmek árán, a sikerek ellenére is nehéz volt elérni, hogy megfelelő infrastrukturális háttér és megfelelő környezet álljon rendelkezésre. A hivatal méltó elhelyezése csak 1903-ban valósult meg, a Központi Városháza Károly körúti épületében.

Ma a magyar statisztikai szolgálat havi bontású adatai jelentik a legrövidebb időintervallumot az adatközlésekben. Nagyon sokáig fantasztikus mennyiségben heti statisztikákat közölt az akkori, Körösy által vezetett statisztikai hivatal a népesedés, a betegségek, a piaci forgalom és az áruforgalom területén. Össze lehet hasonlítani, még ilyen időtávban is, hogy mennyi kiadvány, közlemény, évkönyv, adathalmaz jelent meg akkor és jelenik meg ma a statisztikai hivataltól. Ha elvégezzük ezt az összehasonlítást, a következőt kell figyelembe vennünk. Akkoriban 8 (plusz 4-5), népszámlálásoknál pár tucat ember dolgozott a szervezetnél, míg ismerjük a statisztikában ma hivatásszerűen dolgozók létszámát. Körösy hivatalának nem volt internetje, intranetje. Nem volt számítógépe, számológépe, fénymásolója, sőt még golyóstolla sem volt. Gyönyörű kézírással maradtak fenn a munkák az 1900-as évekig bezárólag. Az írógépet csak az 1910-es, 20-as években kezdték el használni. Ilyen körülmények között, ilyen színvonalon, ilyen mennyiségű munkát elvégezni szinte lehetetlen. Olyan, mikor egy későbbi kor nem tudja megmagyarázni a korábbi kor teljesítményét. Ma sem tudjuk, hogyan épültek fel az egyiptomi piramisok; szinte ilyen érzés mai fejjel átgondolni, hogy az adott technikai feltételek mellett – a nyomdatechnika és a sokszorosítás nagyon nehézkes volt – hogy lehetett ennyit, ilyen színvonalon produkálni és publikálni. Nem részletezem, mennyire különböző területekről származtak az információk.

Körösy a nemzetközi kiadványokat több nyelven jelentette meg, sok nemzetközi kongresszuson aktívan vett részt. Ebben kitűnő nyelvismerete, nagyon jó előadókészsége is segítette. A nagyvárosok statisztikájával kapcsolatosan olyan hírnevet szerzett, hogy külön feladatul kapta a nagyvárosokra vonatkozó statisztikai kiadványok, elemzések elméleti megközelítését is. Ehhez a mintát hat magyar város, illetve Bécs, Prága, Triest, Lemberg és Krakkó, valamint Bukarest szolgáltatta. A népszámlálások kapcsán említet-

tem már az 1857-est. Később a 1881-es, 1886-os és a 1891-es népszámlálásokkor is nagy sikerrel és hatékonyan dolgozta fel az összegyűjtött információkat.

Több forrásmunkában részletes elemzéseket lehet látni az akkori dolgozók jövedelmi viszonyairól. Sokszor panaszkodott Körösy József, hogy nem tudja megbecsülni a munkatársait, hiszen nem ő dönt a fizetésükről. Az „első kezelős”, „második kezelős” beosztás nagyon felelősségteljes, nehéz munkával járt. Sokáig tartott a betanítás, viszonylag nagy volt a fluktuáció a relatíve alacsony keresetek miatt.

Sokszor dicsértük Körösy Józsefet sokoldalúságáért, azért, ahogy az élet legkülönbözőbb területein újszerű dolgokat alkotott. Ehhez nagymértékben hozzájárult, hogy operatív munkát kellett végeznie. Ha megnézzük, hogy publikációinak mekkora része kötődik közvetlenül vagy közvetve a fővároshoz, ezek az arányok jelzik, mennyire inspiráló volt számára a Fővárosi Statisztikai Hivatalban való munkálkodás. A hivatalt vezető tapasztalat még a közgazdasági, statisztikai tárgyú műveinél is azt eredményezte, hogy nem elvont tudás- és ismeretanyagot terjesztett, hanem a mindennapi gyakorlathoz kötődő praktikus ismereteket.

Statisztikus történészek hívták fel a figyelmet Körösy munkájában megfigyelhető stabilitásra. Ha egyszer megfogalmazott egy kiadványt, kialakított egy formát, arra biztos lehetett számítani. Például megszokottá vált, hogy a heti közlemények csütörtökön jelennek meg, így az adatsorokban az összehasonlíthatóság sokkal könnyebben biztosítható volt, hosszabb távú elemzéseket tett lehetővé. A Körösy József rendszerető szervezése alapján létrejött több évtizedes információs bázisban bizony sokszor jobban megvalósulnak ezek a követelmények, mint ma, bár hozzá kell tenni, hogy nagyon gyorsan változó korunkban a statisztika gyakran kényszerpályán mozog.

Egy intézmény, egy társaság, egy szervezet életében sokszor nagy visszaesés következik be vezetőjének kilépésével, munkája otthagásával, netán halálával, ha túlságosan hozzá kötődött, és rá támaszkodott minden. Ezt a felelősséget Körösy átérezte, és nagyon ügyelt arra a hivatal vezetésében, hogy megfelelő utódot neveljen. Ez Thirring Gusztáv személyében sikerült is, aki nagyon sokat kapott Körösytől, és aki érezte a hivatal többi dolgozójával együtt, hogy azokon az alapokon, amelyeket elődje megteremtett, és azokkal az ismeretekkel, melyeket nekik továbbadott, folytatni lehet a hivatal építését.

Körösy az utolsó pillanatokig aktívan dolgozott. Sajnos halála így azzal járt, hogy vannak olyan munkálatok, amelyeket – bármennyire jó hivatalt épített is ki – már nem tudtak ugyanolyan színvonalon, olyan hatékonyan befejezni.

Mi, statisztikus utódok nagy tisztelettel gondolunk rá, és legnagyobb érdemének azt érezzük, hogy szinte fölülmúlhatatlan teljesítménye mellett biztosította a folyamatosságot azáltal, hogy a Fővárosi Statisztikai Hivatal utána is töretlenül fejlődött, és nagyon sokáig működött.